

Nový Orient 1981 (roč. 26) / 1

Nechanské národy a národnosti ČLR III. Čuangsko-tungské národy a národnosti čínského jihu

JOSEF KOLMÁS

diferenciací na Cuangy, Tchaje, Tungy, Šueje, Maonany, Malaoy došlo pravděpodobně již v průběhu 1. tis. n. l., přičemž nejpozději, zdá se, se osamostatnila skupina Puüü, vykazující dosud v jazyce a materiální duchovní kultúře velmi úzkou souvislost s Cuangy. V ohledu lingvistickým představují čuangsko-tungské jazyky se- mostatnou větev jazyků čínsko-tibetských, roz- dělenou do skupiny čuangsko-tchajské (čuang- ština, puššitina a tchajština), tungsko-šuejské (tungština, šuejština, malaosština a maonanština) a líské (líština a její dialekty), přičemž miu- ťi první a druhé skupiny si navzájem dobře ro- zumějí.

CUANGOVÉ, nazývající se sami Pučuangy, Puchuy, Puüü či Punungy, žijí především ve vlast- ni Cuangské autonomní oblasti Kuang-si (zříze- na 5. 3. 1958, rozloha 230 tis. km²; hlavní město Nan-ning) a dále v sousedních provinciích Jun-nan (čuangské etnické skupiny Nungü a Saü žijící ve společném čuangsko-miaošském autonomním kraji Wen-šan zřízeném v roce 1958), Kuej-čou a Kuang-tung (společný Jaosko- tungský autonomní okres Lien-šan s adminis- trativním centrem v Ti-tchienü). Oblast Kuang-si se svým pahorkatým terénem (do 1500 m nad mořem), množstvím tek. hvojnými srážkami a pří- rodním subtropickým klimatem patří k nejúrod- nějším oblastem Číny. Jsou tu však známa a čas- tečně exploatována též bohatá naleziště uhlí, manganu, cinu, wolframu, ropy a jiných surovin.

Existence státu Nan-jué v této části země v 1. stol. př. n. l., představujícího nejstarší zná- mou formu státního sjednocení kmenů Luo-jué a Po-jué, předků tu dnešních Cuangü, je dokla- dem jejich dávného autochtanního původu. Vlastní čuangské etnikum se však v čínské vy- prameňch připomíná poprvé až v době Sung (10.–13. stol.), kdy už dosahovalo poměrně vy- sokého stupně hospodářského a kulturního roz- voje. Cuangský národ, který žil v té době vthuřil vlastní stát Nan-tchien-kuo (Země jižního nebe), sváděl úrputné boje s čínskými utiskovateli a jeho vojska se na čas dokonce zmocnila města Kanionu. Nicméně Nan-tchien-kuo nakonec podlehl čínské presliie a celá čuangská zem se od těch dob stala součástí čínského impéria. Jinou slavnou kapitolou v dějinách čuangské- ho lidu je jeho účast v bojích na straně Tchaj- pingü) proti feudálnímu útlaku mandžuské dy- nastie i významnou podíl Cuangü v bojích KS lidové revoluce v zemi.

Pod pojmem „čínského jihu“ rozumíme v této souvislosti území jižní Číny pokryté provincemi Jun-nan, Kuej-čou, Chu-nan, Kuang-tung a Cuangsko-tungské autonomní oblasti, dohra- mády zabírající přibližně osminu celkové plochy této země (viz mapku). Z hlediska národnostního složení a jazykové situace představuje tato ob- last pastrou mozaiku národů a národností, ste- jen jako jazyků a dialektů, neboť na území a celkové rozloze 1210 tis. km² tu vedle Čínanü, Čuejuü (viz Nový Orient 1980, čís. 3) a mnoha národů a národností tibetské-barmské čeledi (viz Nový Orient 1980, čís. 6) žijí národy a ná- rodnosti dalších pěti čeledí, a sice čuangsko-tchaj- tungské (někdy nazývané též čuangsko-tchaj- tungské) — o ní bude řeč v tomto článku; dále miaoško-jaoské, mon-khmerské, jaká i zástupci mlaoško-indonéských, respektive mlaoško-poly- néšských národů (Kaatonové) a Vietnamci (Tingové).

K čuangsko-tungské etnické a lingvistické če- ledi se počítá těchto osm národů a národností: Cuangové, Puüové a Tchajové; Tungové, Šuejo- vé, Malaové, Maonanové a Liové. Se svými více než 16 milióny obyvatel (podle údajů z roku 1978) představuje lid této čeledi nejpočetnější skupinu nechanské populace Číny. Cuangové sami, čítající 12 mil. obyvatel, jsou absolutně největším nechanským národem a v rámci ČLR se řadí na druhé místo hned za Čany čili vlastní Čínany. Nad milión obyvatel mají z této skupiny ještě Puüové (1,7 mil.), zaujímající mezi nechan- skými národy a národnostmi Číny 9. místo a Tun- gové (1,1 mil.), zaujímající 12. místo.

Pro výjmenovaných osm národů a národností bylo dosud zřízeno 20 autonomních správních jednotek, z toho 1 autonomní oblast (Cuangská autonomní oblast Kuang-si), 6 autonomních kra- jü (z toho pět společných dvěma národnostem) a 13 autonomních okresü (z toho sedm společ- ných dvěma národnostem a jeden společný třem národnostem). Kromě toho v Cuangské autonomní oblasti Kuang-si byly počátkem 50. let zřízeny další 3 autonomní okresy Lung- lin, Lung-seng a Tung-sing společně většinu počtu blízce nespécifikovaných národností. Historicky se předkové dnešních čuangsko- tungských národů odvozují od plemen označo- vaných v čínských prameňch jako San-miao (Trojí Miao), žijících v dobách II.–I. tisíciletí př. n. l. jižně od Jang-c'-fiongu. K San-miao patřili zejména Manové (předkové pozdějších Si-juéové, Jao) a Jüové, jejichž západní větve Si-juéové, Luo-juéové, Po-juéové a další jsou předky dneš- ních čuangsko-tungských národů. K dalším jejich

tridně různorodé skupiny a vstvy palestinského národa žijící jak na okupovaných arabských územích Palestiny, tak v emigraci. Hnutí odporu dnes reprezentuje Organizace pro osvobození Palestiny, v jejíž vnitřní struktuře jsou respektovány principy demokracie a zásada nezávislosti jednotlivých odbojových organizací.

Na půdě OOP se vytváří politická platforma typu národní fronty, avšak dosud se zde nezor- movala organizace, která by plnila úlohu jádra či předvoje hnutí. V programu odporu a ve sta- novených cílech hnutí se prazátní udržuje znao- ná obecnost. Nejdále v posledním desetiletí do- šel proces formulování úkolü a cílü hnutí v eta- povem politickém programu přijatém v roce 1974, v němž je podtržena nutnost vytvořit nezávislý národní stát na národních územích podle míry jejich osvobození z izraelské okupace. Tento program se opírá o pochopení, že je třeba vhodně využít existující pozitivní tendence v mezinárodním vývoji, stejně jako všechny mož- nosti, které dávají vývoj situace na Blízkém vý- chodě, k dosažení plně národní nezávislosti a vytvoření pevné základny pro pokračování zá- pasu palestinského lidu za uskutečnění jeho zá- konných práv v plné shodě s Chartou a rezolu- cemi OSN. Dosavadní zkušenost ukazuje, že obecnost a nepracovitost programu a cílü odporu umožnila nejdnou překonat vnitřní ne- shody, a to odkazem na minimální, všem skupi- nám v hnutí přijatelný program „osvobození Pa- lestiny“ a zároveň si zachovat prostor pro tak- tická jednání. Nevyjasněnost programu však působila také negativně a to tam, kde svádělo k praxi „uvážení se proudem“ a k vyčkávání, tedy k taktice, která v minulosti několikrát při- vodila nedostatečnou připravenost hnutí v rozho- dujících chvílích.

Ve své dosavadní historii prokázalo hnutí od- poru palestinských Arabü, že je v prvé řadě si- luou politickou a morální. Jeho vojenské akce nenarůstly nikdy do té míry, aby dlouhodobě narušily chod izraelské společnosti. V 70. letech se potvrdilo, že ozbrojený odpor Palestincü na- máli boje, se stávkami, protestními shromáždě- ními, s politickou a přesvědčovací prací zapo- jující stále větší počet arabského obyvatelstva na okupovaných územích do aktí odporu. Dnes, na počátku 80. let, je vic než kdy předtím zřej- mé, že perspektivy hnutí odporu spívuji s per- spektivami arabské protimperialistické fronty. Každé oslabení této fronty se bezprostředně od- chod Egypta na pozice kompromisu a spolupráce s imperialismem, v oslabení hnutí odporu, „Ztrá- ta Egypta“ narušila arabskou frontu boje proti imperializmu, vyvolala nutnost přehodnotit si- tuaci a stanovit základy pro novou jednotu. Z tohoto procesu vzešla v roce 1978 Fronta pev- ného postoje. Vývčiča princip odmítnutí sepa- rátních jednání s Izraelem, která by se uskuteč- nila před stažením okupačních vojsk z arab- ských území a která by nesměřovala k důsledné realizaci práva arabského lidu Palestiny na se- beučení. S Frontou pevného postoje je spojena naděje na konečné řešení celého blízkovýchod- ního problému. Je proto logické, že palestinské hnutí odporu vidí dnes svou budoucnost v rámci tohoto protimperialistického bloku.

vyústily do podoby kvavých náboženských střet- nutí mezi muslimy a křesťany, boje za rozděle- ní země a za vyhoštění Palestincü. V libanon- ské občanské válce se Palestinci znovu stali ter- čem nenávistného útlaku a likvidační kampaně. Zásilnou lepší organizovanosti a díky těsnější- mu spjení s pokrokovými politickými silami a se sympatizujícím libanonským obyvatelstvem vyšlo hnutí odporu z tohoto boje méně vjensky a politicky oslázeno než z boje v Jordánku v letech 1970–71. Nelze samozřejmě přehlížet oběti na životech prostých Palestincü, které byly obrovské. Stačí připomenout jen nejkrivější případ — blokádu a likvidaci tábora Tall az- Zetar u Bejrútu, kde ozbrojené oddíly provi- sových stran, zejména al-Katáb, doslova vybil- stovky palestinských rodin. Stejně tak nelze ne- připomenout politické a morální škody zpüso- bené jedinstroannou palestínskou interpretací intervence syrské armády v Libanonu v září 1976. Avšak vzdar těmto negativním následküm ne- ztratil palestinský odpor v Libanonu své základ- ny a přes určité omezení přimouci z přítomnosti Arabských bespečnostních sil uhažil možnost po- kračovat ve své činnosti.

V druhé polovině 70. let byla palestinské hnu- tí odporu postaveno před kvalitativní novou příkážku. Vytvořila ji separátní jednání Egypta s Izraelem, která navazovala na cestu egyptské- ho prezidenta Saáda do Jeruzaléma v listopadu 1977. Egyptsko-izraelské rozhovory o ukonče- ní vñlechného stavu a dohody z Jara 1979 uza- vřené za americké asistence v Camp Davidü přinesly alternativu tzv. palestinské autonomie k zásadním bñhüu řeky Jordánu a v pásmu Gazy. V tomto návrhu se počítalo a v pásmu samosprávy Palestincü na uvedených územích při zachování izraelské vojenské okupace. Od zředu této myšlenky bylo zřejmé, že nemá pomo- ci uskutečnit právo Palestincü na sebeučení, nýbrž rozdělit palestínskou opozici proti izraeli, ský okupaci a z rozhodnutí o budoucnosti Pa- lestiny vyloučit hnutí odporu vedené ze zaha- ní. Koncepc palestinské autonomie byla v jis- tím smyslu také manifestací snahy řešit pale- stinský problém, avšak na základě překroucených faktü a sofistických argumentü o permanentním ohrožení Izraele a o nutnosti zajistit za každou cenu a všemi prostředky jeho bezpečnost, tedy nikoliv reálné s perspektivou trvalého odstranění příčin palestinského problému, a tím i podstaty blízkovýchodního konfliktu. Izraelská lhbavde měla určit ty, kteří mají nárok rozhodovat o arabské Palestině. Z počínání izraelské sprá- vy na okupovaných arabských územích bylo při- tom patrné, že hranice okupační zóny považuje za hranice palestinstvi. Každého odporce izrael- ských představ o řešení palestinského problému, kterého nemohla uvést, snažila se doštat, tře- ba i násilně, mimo Palestinu v naději, že ho tak zveřejí nejen případu mnoha palestinských in- telektuálü, ale také zadržené i překražené pokusy o deportaci starostü několika palestinských měst a osádkou většinou.

Palestinské hnutí odporu se dokázalo v 70. le- tech stát důležitou složkou arabské protimpe- rialistické fronty a podarilo se mu podstatně přispívat k aktivizaci této fronty. Bylo typem ná- rodně osvobozeneckého hnutí, které sdrúžilo

- 1 Suijové
- 2 Molaové
- 3 Maonanové

skol, zvířat apod. Poměrně značně rozšířen je také kult předků. Jejich víře odpovídají rovněž jejich svátky, lidové zvyky a obyčeje.

SUEJOVÉ (dosl. vodáci), žijí v počtu okolo 230. Pušuejové či Suijefiaové, žijí v počtu okolo 230 tisíc osob v jihovýchodní části provincie Kuej-čou, kde mají od roku 1957 zřízen vlastní autonomní okres San-tu (administrativní centrum San-che). Poprvé je nacházíme zmíněné v čínských kronikách 15. století, avšak jejich vlastní etnoogeneze sahá nepochybně hluboko do minulosti až k počátkům samostatné čuangsko-tungské etnické čeledi, s jejími ostatními členy mají Suijové v ohledu antropologickým, etnickým a jazykovým velmi mnoho společného. V dobách Tchajchingského povstání v minulém století se významně též oddili Suijové vedení jejich vůdčem Pcham Sin-fiangem. Znamé jsou rovněž protimperialistické bouře Suijů a Miaoů z počátku tohoto století.

Hlavním zdrojem obživy Suijů je zemědělství provozované v přírodních a klimatických podmínkách. Pěstuje se rýže, kukurice, batáty a z technických plodin bavlna, konopí, indigo atd. Chov dobytka nehraje nikdy v Suijovském hospodářství významnou úlohu. Mezi lidem je rozšířena víra v duchy, zejména hor, rek a stromů, a také kult předků. Podle svého kalendáře má Suijové Nový rok (file-tun) v září a býva to vždy veliký svátek doprovázený zpěvy, tanci a veřejnými závody.

MOLAOVÉ, též Mulaové (vlastní název Pu-fiangové), představují nevelkou etnickou skupinu (přibližně 70 tis. obyvatel) žijící porážku v okresech Luo-čcheng (převážně většina), I-šan, Liu-čcheng a Sin-čcheng v severní části Čuang-šuej autonomní oblasti Kuang-si. Vlastní autonomní jednotku dosud nemají.

Historický vývoj Molaů je těsně spjat s historickým vývojem sousedních čuangsko-tungských a miaoských národů. Hlavním zdrojem obživy je zemědělství doplňované místy chovem dobytka a řemesly. V ohledu materiální kultury je Molaové v ničem podstatněm nelší od sousedních Čuangů, s nimiž mají společný také kult předků a víru v čtené duchy. I když molaoská byla býval obvykle počítána k tungsko-suejské skupině čuangsko-tungských jazyků, má poměrně velmi blízké také k jazykům miaosko-jaoské větve.

MAONANOVÉ, vlastním jménem Kungnangové (30 tis. obyvatel), žijí rovněž v Čuangské autonomní oblasti Kuang-si, a sice v jejích severozápadních okresech Čuan-fiang, Nan-tan a Čhe-čch. Vlastní autonomní jednotku dosud nemají.

Maonanové, o kterých nacházíme první písemné zprávy v čínských kronikách 9. století, odvozuji svůj původ – obdobně jako jejich etnický a jazykový nejbližší příbuzní Čuangové – od domých Po-juů. Jejich vlastní historický vývoj je rovněž spjat s vývojem ostatních čuangsko-tungských národů a národností. Společně s nimi mají rovněž způsob obživy, jímž je zemědělství a částečně i zejména ve vyšších polohách, pastevectví. V náboženském ohledu je proto ne příznačný synkretismus animistických představ a kultu předků s náboženskými představami a praktikami taoistickými a buddhistickými. V jejich chrámech zpravidla také nacházíme vyobrazení božstev těchto věr a pověr.

historických Ju-juů, kteří se po rozpadu knenového svazu jihocínských Juů přesunuli nejdříve na jih a jihozápad až do bezprostředního sousedství s kulturním světem indickým. To mělo také v dalším vývoji dialektoschů vliv na utváření duchovního a materiálního života tohožského národa (přijetí indického buddhismu, vytvoření vlastního písma na základě písma stanoindického atd.). Ve středověku byli Tchajové součástí federace Nan-tao – Ta-li, od níž se koncem 12. století oddělili a vytvořili si vlastní stát Meng-li-kuo, který však neměl dlouhého trvání (vyvržen Mongoly v 13. století). Mingští vládcové Číny obnovili Tchajům jejich samosprávu zřízením tzv. Si-šuang pan-na neboli „Dvojnásobný pan-na“, tj. kmenových svazů (1570). Tchajští feudálové se tak stali místními vládci (tchu-s) dosazovanými ústřední čínskou vládou, s níž také úzce spolupracovali. V odporu proti čínským kolonizátorům a jejich domácím pomahačům se k tohožským pracujícím nezdávka přidávali také příslušníci ostatních národností, jako Pulangové, Kchwaové, Chanlové atd.

Tchojové jsou tradičně zemědělský národ věnující se v podmínkách teplého a vlhkého subtropického podnebí pěstování rýže, kukurice a celé řady technických plodin. V ohledu náboženském vyznávají jižní, tj. hinojánský buddhismus vycházející ze svatých písem zapsaných v jazyce pólí. V tom se výrazně odlišují od ostatních buddhistů v Číně, kteří se ve zdrcující většině hlásí k severnímu neboli mahájánovému buddhismu. Buddhismus hraje také významnou úlohu v celém kulturním životě Tchajů. Jeho projevy jsou patrné v literatuře, umění, architektuře, folkloru atd.

* * *

TUNGOVÉ sami nazývají Kamové, respektive Pukomové, patří svým počtem (1,1 mil. obyvatel) k velkým nechanickým národům a najdeme je kompaktně na rozhraní provincií Kuej-čou, kde žijí více než polovina v autonomním kraji Čchien-tung-nan společně s národností Miao (zřízen 1956 administrativní centrum Kchaj-li), Čchuan (autonomní okresy Sin-čuang, 1956 a Tchung-tao, 1954) a Čuangské autonomní oblasti Kuang-si (autonomní okres San-fiang, 1952).

Stejně jako Tchajové i Tungové odvozuji svůj původ od Ju-juů, oddělivších se v dávných dobách od Po-juů tvořících společně s příbuznými sesterskými čuangsko-tungskými národy. S postupující čínskou kolonizací se u nich začaly rozšiřovat a upevňovat feudální vztahy těžce dopadající především na bedra širokých mas tungských pracujících. Z historie jsou také známa četná povstání tungského obyvatelstva, kupříkladu ve 14. století pod vedením rolnického vůdce Wu Mienu, v minulém století v období hnutí Tchaj-pchingů apod., proti ústáku a vykorisťování místních vládců a později i proti imperialismu a panství Kuomintangu.

Hlavním zaměstnáním Tungů je zemědělství (pěstuje se rýže, kukurice, obilí, batáty atd.) a poměrně rozšířené je též pěstování vzácných dřevin (tungový strom, lakovník aj.). V menší míře se již věnují chovu skotu a ostatního domácího zvířectva. Mezi obyvatelstvem je dosud hojně praktikována víra v duchy, zejména hor, rek,

Čuangové provozují už od nepaměti široce rozvětvené intenzivní zemědělství, doplněné nejrozličnějšími řemesly – od domácí výroby železného a dřevěného nářadí přes chlárství, hmyšářství a výrobu porcelánu až po hedvábnictví, tkalcovství a soukenictví. V celé Číně jsou známa a velmi oblíbená tzv. kuangská, jinými slovy čuangská, pestrobarevná hedvábní šatky a tkaniny.

Jazyk Čuangů náleží k čuangsko-tungské větvi čínsko-tibetského jazykového kmene a až na krajové odlišnosti ve fonetice je v podstatě jednotný a společný Čuangům. V dřívějších dobách se Čuangština psala vlastními znakovými písmem (tzv. obrácené znaky) odvozeným z čínské hieroglyfy a teprve v roce 1958 byla pro její zavedení modifikována latinka. Z čuangských básníků, kteří tvořili a asali rodnou čuangštinou, největšího věhlasu dosáhl Wej C-tao, žijící v první polovině 17. století. Jeho verše a písně si lidově vyprávěči předávají dodnes.

Z náboženských představ je mezi Čuangy nejvíce rozšířen kult předků, kterým přináší oběti vždy o etnáct dní sedmého lunárního měsíce.

PUJOVÉ náleží svým počtem 1,7 mil. ke skupině větších nechanických národů. Žijí v kompaktních celcích na jihu a jihozápadu provincie Kuej-čou, kde pro ně byl v srpnu 1956 zřízen autonomní kraj Čchien-nan (společně s Miaoy, správní centrum Tu-ju), kromě vlastního autonomního okresu Čche-čcheng (administrativní centrum Ce-lou) a dalších pěti, společných s národem Miao (An-lung, C-jun, Cen-ning, Ceng-feng a Wang-mo).

Jazyk Puiů je velmi blízký čuangštině, jmenovitě jejím severním dialektům, a umožňuje vzájemné dorozumění s Čuangy. Jako písma užívají Puiové od roku 1956 modifikované latinky. Rovněž etnický Puiové těsně souvisí s Čuangy, s nimiž také prodělali společný historický vývoj a od jejich hlavního jádra v Kuang-si se v minulosti oddělili a přesunuli do dnešních svých sídel v Kuej-čou.

Hlavním zaměstnáním Puiů je dosud zemědělství, k němuž jim příroda je dosud zemědělství Kuej-čou, vytvářejí ty nejpříznivější podmínky, umožňující až dvojnásobnou produkci. Pěstuje se především rýže, obilí, cukrová třtina, bavlna, z ovocí banánovník a pomerančovník a z průmyslových plodin tabák a strom tungovník dávající olejnatá semena. Poměrně rozvinuta jsou i řemesla provázaná většinou po domácímu (kabaní, pletení, vsívání apod.). Velké popularitě se těší zejména pletení zboží z bambusu vyráběné v puiském městečku Li-po.

Puiové byli ještě donedávna typicky uctívající duchů, zejména hor a skal, a poměrně rozšířen byl u nich i kult předků. Vyskytnou se i taoistické buddhistické a křesťanské konverze.

TCHAJOVÉ (760 tis. obyč.) žijí pouze v Jün-nanu, a sice nejkompaktněji ve vlastním autonomním kraji Si-suang-pan-na (1953, administrativní centrum Ting-chung) a dále v autonomním kraji Te-chung společně s Tingpchoy (1953, administrativní centrum Lu-si) a ve dvou smíšených autonomních okresech Keng-mo (1955, centrum Čung-wej; společně s Kchwaoy) a Meng-lien (1954, centrum S-mao; společně s Lachuy a Kchwaoy).

Etnograficky se dnešní Tchajové odvozuji od

LIOVÉ, patřící svými 680 tisíci obyvateli k středně velkým nechanickým národům, žijí kompaktně v jižní polovině ostrova Čhaj-nan v Jihočínském moři, který spadá administrativně pod provincii Kuang-tung. V roce 1952 zde byl pro ně a pro Miaoy zřízen společný autonomní kraj Čhaj-nan se správním centrem v Tchung-si.

Ve starých čínských kronikách se uvádí, že součástí kmenového svazu San-miao, který v 1. tisíciletí před n. l. obýval rozlehlé prostory jižně od řeky lang-č-fiang, byli také tzv. Tiao-li (dosl. Devaterci Li), žijící na nejzápadním jihu. Nachyběně v důsledku stupňujícího se tlaku ze strany Chanů se některá z těchto pramocínských plemen přemístila na ostrov Čhaj-nan, kde se stala předky dnešních Liů. Ti se tradičně dělají do pěti kmenových skupin Čchaj (Čínsky Siao-li), Čheu (Čchi-li), Lojů (Pen-ti-li), Moičů (Mej-ju-li) a Tchajů či Ochajů (Li). Kmenové skupiny se uvnitř dále dělí na rodové skupiny odlišující se navzájem „rodovými znaky“ – tetováním na tváři, na rukou a na nohou (pouze u žen). Element miaoský, patrný dnes mezi Liy zejména v oblasti jejich duchovní a hmatné kultury, souvisí s miaoským přistěhovalecům z konce 15. a počátku 16. století.

Hlavním zaměstnáním Liů je zemědělství, v hornaté části ostrova doplňované lovem a sběrem. Čhaj-nan leží již v tropickém pásmu, má poměrně velké množství srážek, což umožňuje pěstovat tu i četné odrůdy vzácného tropického rostlinstva, kupříkladu kokosovní, kaučukovník, citrusovník aj. U všech kmenových skupin Liů je rozšířena víra v duchy spojená s přinášením nakladných obětí (zejména rohatého skotu). Licvé, kteří neměli dříve vlastní písma, používají od 50. let abecedu vypracovanou na základě latinky.